

ve Mısır'ın fethiyle sonuçlanan önemli savaşlar da İslâmî dönemdeki eyyâmü'l-Arab'ın diğer örneklerini oluşturmuştur.

BİBLİYOGRAFYA:

İbn Hişâm, *es-Sıre*, I, 184-187, 286-288, 555-556; Ma'mer b. Müsennâ, *Kitâbü Eyyâmî'l-'Arab kabîle'l-İslâm* (nşr. Âdil Câsim el-Beyâtî), Beyrut 1407/1987, nâşirin mukaddimesi, s. 1-302; İbn Abdürabbih, *el-'İkdü'l-ferîd*, V, 132-268; Meydânî, *Mecma'u'l-emşâl* (Ebû'l-Fazl), IV, 2-32; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, I, 502-687; Kal-kaşendî, *Şubhu'l-a'sâ* (Şemseddin), I, 445-454; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, XV, 338-434; *Keşfü'z-zunûn*, I, 204; C. Zeydân, *el-'Arab kabîle'l-İslâm*, Beyrut, ts. (Dâru Mektebeti'l-Hayât), s. 296-326; Mahmûd Şükrî el-Âlûsî, *Bûlâğu'l-ereb* (nşr. M. Behcet el-Eserî), Beyrut, ts. (Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye), II, 68-75; M. Ahmed Câdelmevlâ v.dğr., *Eyyâmü'l-'Arab fi'l-Câhiliyye*, Kahire 1361/1942; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, VIII, 341-387; Ronart, *CEAC*, s. 137; İzzet Derveze, *Târîhu'l-cinsî'l-'Arabî*, Beyrut 1381/1961, V, 153-159; E. Meyer, *Der Historische der Aiyâm al-'Arab*, Wiesbaden 1970; Muhammed Ebû'l-Fazl İbrâhîm — Ali Muhammed el-Bicâvî, *Eyyâmü'l-'Arab fi'l-İslâm*, Kahire 1394/1974; Nisar Ahmad Faruqi, *Early Muslim Historiography*, Delhi 1979, s. 40-43; Hasan İbrâhîm, *İslâm Tarihi*, I, 74-82; Hitti, *İslâm Tarihi*, I, 134-136; Tefvîk Berrû, *Târîhu'l-'Arab kabîle'l-İslâm*, İskenderiye, ts. (Müessesetü Şebâbi'l-Câmial), s. 374-382; Şevki Dayf, *Târîhu'l-edebe*, I, 62-66; Abdülazîz ed-Dûrî, *Bahş ft neş'e-ti 'ilmi't-târîh 'inde'l-'Arab*, Beyrut 1993, s. 15-16, 25-26, 44-45, 125, 131.

MEHMET ALİ KAPAR

EYYÜB

(أيوب)

Kur'an-ı Kerim'de adı geçen peygamberlerden biri.

İbrânice Kitâb-ı Mukaddes'te adı İyyôb (İyyôv) şeklinde geçer. Bu kelimenin menşei ve anlamı tartışmalıdır. "Düşman olmak, düşmanca davranmak" mânasındaki âyav fiilinden geldiği ileri sürüldüğü gibi (*Ancien Testament*, s. 1453), "sabrila hastalığa katlanmak" veya "ey ilâhî baba, neredesin" anlamlarına geldiği de kaydedilmektedir (*Ejd.*, X, 111). Kelime eski Güney Arabistan ve Semûd dilinde ʿyb, eski Babilonya dilinde Ayyâbum, Tel Amarna tabletlerinde Ayâb (A-ia-ab) şeklindedir. Arapça olmayan Eyyûb kelimesinin (Mevhûb b. Ahmed el-Cevâlîki, s. 102) Arapça'da "tövbe etmek" anlamındaki evb köküne yakınlığı da ifade edilmektedir (*IDB*, II, 911).

Ahd-i Atîk'te başından geçenlerin tafsilâtyla anlatıldığı bir bölüm bulunan Eyyûb, Edom diyarının bir bölgesi olan (Yeremyanın Mersiyeleri, 3/21) ve Ölüdeniz'in

güneydoğusunda yer aldığı söylenen veya -Tevrat'ta bu kelimenin bir Ârâmî kabilesinin ismi olmasından (*Tekvîn*, 10/23) hareketle- Celile gölünün kuzeydoğusundaki Hauran'la aynı yer olduğu ileri sürülen (*Ancien Testament*, s. 1453; *Ejd.*, VII, 1476-1477) Uts diyarında yaşamıştır. Ahd-i Atîk'te Eyyûb Allah'tan korkan, kötülükten sakınan, kâmil ve doğru bir kişi olarak takdim edilir. Yedi oğul, üç kız babasıdır. 7000 koyunu, 3000 deve, 500 çift öküzü, 500 dişi eşiği ve pek çok kölesi vardır. Şark'taki bütün insanların en büyüğüdür. Bir gün "Allah oğulları" (Ahd-i Atîk'te meleklerden bu şekilde bahsedilir) kendilerini takdim etmek üzere rabbîn huzuruna geldiklerinde şeytan da aralarına karışır. Rab şeytana, "Kulum Eyyûb'a iyice baktın mı? Çünkü dünyada onun gibisi yok; kâmil ve doğru adamdır; Allah'tan korkar ve kötülükten sakınır" deyince şeytan, Eyyûb'un servetini elinden almasından kaygı duyduğu için Allah'tan korktuğunu iddia eder. Bunun üzerine rab Eyyûb'u denemek için şeytana onu yoksullaştırma imkânı verir. Rabbîn izniyle şeytan tarafından çocukları öldürülüp malları çalınmak ve telef edilmek suretiyle imtihana çekilen Eyyûb, şeytanın beklediğinin aksine bütün bu felâketleri büyük bir tevekkül ve teslimiyetle karşılayarak Allah'a secde eder ve, "Anamın bağrından çıplak çıktım ve toprağın bağrına çıplak döneceğim; rab verdi ve rab aldı. Rabbîn ismi mübarek olsun" der.

Rab bunca musibetten sonra Eyyûb'un yine kemalini koruduğunu belirtince şeytan, "Evet, insan canı için nesi varsa verir; fakat şimdi elini uzat da onun kemiğine ve etine dokun ve yüzüne karşı sana lânet edecektir" diyerek bu konuda Eyyûb'u denemek için rabden izin alır. Daha sonra Eyyûb'un ayak tabanından tepesine kadar bütün vücudunda kötü çibanlar çıkar. Eyyûb çibanları kazımak için bir çömlek parçası alır ve küller içinde oturur. Onun bu durumuna çok üzülen karısı, "Sen hâlâ mı kemalini sıkı tutmaktasın? Allah'a lânet et de öl" der; fakat Eyyûb, "Ahmak karılardan biri nasıl söylerse sen öyle söylüyorsun. Nasıl? Allah'tan iyilik kabul edelim de kötülük kabul etmeyelim mi?" diye cevap verir ve Allah'a isyan etmez.

Eyyûb'un bu halini duyan üç dostu Temmanlı Elifaz, Şuahlı Bildad ve Namalı Tsofar onu ziyarete gelerek acısını paylaşırlar. Dostları yedi gün yedi gece baş ucunda hiç konuşmadan bekler-

ler. Ancak Kitâb-ı Mukaddes'e göre Eyyûb hastalığı uzayınca yakınmaya ve doğduğu güne lânetler yağdırmaya başlar (*Eyub*, 3/1-26). Dostlarının teselli ve uyarılarına rağmen Eyyûb ısrarla suçsuz olduğunu, bu cezayı hak etmediğini söyler (*Eyub*, 32/1-37/24). Nihayet rabbîn kasırganın içinden Eyyûb'a cevap vererek isyanı sebebiyle onu kınaması üzerine (*Eyub*, 38/1-40/2) Eyyûb pişman olup tövbe eder (*Eyub*, 42/1-6). Allah onu tekrar sağlığına kavuşturduğu gibi önceki malının iki katı kadar da servet verir; ayrıca yedi oğul ve üç kızı dünyaya gelir. Eyyûb bu musibetten sonra 140 yıl daha yaşar (*Eyub*, 1-42).

Kur'an-ı Kerim'de Eyyûb'a vahiy gönderildiği (en-Nisâ 4/163), onun hidayete erdirildiği (el-En'am 6/84) bildirilmekte, ayrıca hastalığıyla ilgili olarak iki yerde ayrıntıya girilmeksizin özellikle alayın taşıdığı dinî ve ahlâkî mesajı kapsayan bilgiler verilmektedir. İlkine göre Eyyûb rabbîne, "Bu dert bana dokundu, sen merhametlilerin en merhametlisisin" diye niyaz etmiş, bunun üzerine Allah da onun duasını kabul ederek başına gelen felâketi kaldırmış, kendi tarafından bir rahmet ve ibadet edenler için bir ibret olmak üzere ona ailesini ve onlarla beraber bir mislini vermiştir (el-Enbiyâ 21/83-84). Diğer açıklama ise şöyledir: "Kulumuz Eyyûb'u da an. O rabbîne, şeytan gerçekten bana bir yorgunluk ve eziyet verdi, diye seslenmişti. Ayağını -yere-vur! İşte yıkanılacak ve içilecek soğuk bir su -dedik-. Bizden bir rahmet ve akılselîm sahiplerine bir ibret olmak üzere ona hem ailesini hem de onlarla beraber bir mislini armağan ettik. Eline bir demet buğday sapı al, onunla -bir hatasından dolayı dövmeye yemin ettiğin karına- vur da yeminini yerine getir -dedik-. Gerçekten biz onu sabreden bir kul bulmuştuk. Ne güzel kuldu o! Daima Allah'a yönelirdi" (*Sâd* 38/41-44).

Eyyûb'la ilgili olarak tefsir ve kısas-ı enbiyâ kitaplarında çeşitli rivayetler yer almaktadır. Onun uzun boylu, gür saçlı ve heybetli bir kişi olduğunu nakleden bu kaynaklar Şam bölgesinde yaşadığını, çok geniş bir araziye sahip bulunduğunu, bu arazisinde 500 çift öküzü, 500 kölesi, 500 dişi eşiği, çok sayıda deve, sığır ve atı olduğunu kaydederek (Sa'le-bî, s. 116). Rivayete göre Eyyûb baba tarafından Hz. İshak'ın, anne tarafından Hz. Lût'un soyundandır (Taberî, *Târîh*, I, 322; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, I, 220). Hanımı ise Hz. Ya'kûb'un kızı Liya veya Hz. Yû-

suf'un oğlu Efraim'in kızı Rahme'dir. Eyyüb takvâ sahibi, yoksullara karşı merhametli, dulları ve yetimleri kollayan, misafire ikram eden, yolcunun yardımına koşan ve Allah'ın verdiği nimetlere şükreden iyi bir insandır. Hz. Ya'küb veya Hz. Yûsuf'la çağdaştır; ya da Hz. Yûnus'tan sonra yaşamıştır. Ona ikisi kendi ülkesinden, biri de Yemenli olmak üzere üç kişi iman etmişti. İblisin onu saptırmak için gösterdiği çaba, malını mülkünü ve ailesini kaybetmesi, ağır ve tiksindirici bir hastalığa yakalanması, uzun süre sabır ve metanet göstermesi, eşinin kendisini isyana teşviki, nihayet hastalığından şikâyet etmesi ve sonraki gelişmelerle ilgili olarak verilen bilgiler İsrâilî kaynaklarla benzerlik arzeder; ayrıca bu bilgilere Kur'an âyetlerinin de ilâve edildiği görülür (bk. Taberî, *Târîh*, I, 322-325; Sa'lebi, s. 117-121).

Enes b. Mâlik'ten nakledilen bir hadise göre Eyyüb hastalığını on sekiz yıl çekmiştir (Sa'lebi, s. 122; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, I, 223). Bu hastalığın üç veya yedi yıl sürdüğüne dair rivayetler de vardır.

Bir hadiste Eyyüb'un çarşamba günü hastalığa yakalandığı ve salı günü kurtulduğu belirtilir (İbn Mâce, "Tıb", 22). Ebû Hüreyre'nin rivayet ettiği başka bir hadise göre Eyyüb çıplak olarak yıkanıldığı bir sırada üzerine altın çekirgeler dökülmüş, bunları avuç avuç alıp elbisesinin içine koymaya başlamış, bunun üzerine rabbi ona, "Şu gördüğünden seni müstağni kılmamış mıydım?" diye nida edince Eyyüb, "Evet, senin izzetine yemin olsun ki bana çok şey verdin, fakat senin bereketinden müstağni kalamam" demiştir (*Müsned*, II, 243, 314, 490; Buhârî, "Güsül", 20, "Enbiyâ", 20, "Tevhîd", 35). Rivayete göre Eyyüb hastalanmadan önce yetmiş, iyileştikten sonra da yetmiş yıl yaşamıştır. Onun bütün ömrünün doksan üç yıl olduğu da nakledilir.

Ahd-i Atîk'te yer alan, Eyyüb'un başına gelen musibetlere önceleri büyük bir sabır ve tevekkülle katlanıp rabbine hamdederken daha sonra isyan ettiğine dair ifadeler İslâm'ın nübüvvet anlayışına aykırıdır. Zira İslâm inancına göre peygamberlerde bulunan temel özelliklerden biri de ismet vasfıdır ki büyük küçük bütün günahlardan, küfür ve şüpheden, yalandan uzak olmaları demektir. Esasen Kur'an-ı Kerim'de Hz. Eyyüb'un sadece içinde bulunduğu durumu dua şeklinde rabbine arzettiği belirtilmiş olup

isyan ettiğine ve günahkâr olduğuna dair herhangi bir bilgi mevcut değildir. Aksine Allah'ın onu sabreden bir kimse olarak bulduğu, onun çok iyi bir kul olduğu ve daima Allah'a yöneldiği şeklindeki açıklamalar Kur'an'ın Ahd-i Atîk'teki bilgileri doğrulamadığını göstermektedir. Ayrıca Hz. Eyyüb'un hastalığının, insanları kendisinden nefret ettirecek kadar ağır ve tiksindirici olduğu yolundaki yahudi menşeli bilgileri bir peygamberrin saygınlığı ve sosyal prestijiyile bağdaştırmak mümkün değildir; Kur'an'da ve güvenilir hadis kaynaklarında bu tür bilgiler de bulunmamaktadır. Diğer İslâmî kaynaklarda geçen bu yöndeki mâlumat ise tamamen İsrâilî kaynaklardan intikal etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Mustafavî, *et-Taḥkîk* "Eyyüb" md.; *Müsned*, II, 243, 304, 314, 347, 490; V, 164; Buhârî, "Güsül", 20, "Enbiyâ", 20, "Tevhîd", 7, 35; İbn Mâce, "Tıb", 22; Nesâî, "Güsül", 7; Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, XXIII, 106-109; a.mlf., *Târîh* (Ebû'l-Fazl), I, 322-325; Mes'ûdî, *Mürâcu'z-zehab* (Abdülhamîd), I, 48; Sa'lebi, *Arâ'isü'l-mecâlis*, s. 116-125; Mevḥûb b. Ahmed el-Cevâlikî, *el-Mu'arreb* (nşr. F. Abdürrahim), Dimaşk 1410/1990, s. 102; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, I, 220-225; a.mlf., *Kıssaşü'l-enbiyâ*, I, 367-375; *Tecrid Tercemesi*, IX, 142-143; A. Jeffery, *The Foreign Vocabulary of the Qur'an*, Cairo 1938, s. 73-74; a.mlf., *Eyüb*, *EP* (Fr.), I, 819; M. Ebû'n-Nûr el-Hadîdî, *İşmetü'l-enbiyâ*, Kahire 1399/1979, s. 63; Abdülvehhâb en-Neccâr, *Kıssaşü'l-enbiyâ*, Kahire, ts. (Mektebetü Dâri't-Türâs), s. 415-418; *Ancien Testament*, s. 1453; F. Prat, "Job", *DB*, III/2, s. 1559-1560; M. H. Pope, "Job, Book of", *IDB*, II, 911-925; M. Seligsohn, "Eyyüb", *IA*, IV, 422-424; M. A. Yanah, "Hauran", *EJd*, VII, 1476-1477; H. L. Ginsberg — H. Z. Hirschberg v.dğr., "Job, The Book of", a.e., X, 111-128.

ÖMER FARUK HARMAN

□ EDEBİYAT. Hz. Eyyüb, diğer ilâhî dinlerde olduğu gibi İslâm dininde de sabır ve tahammül timsali olup manzum eserlerde daha çok bu özelliğiyle ele alınmıştır. "Gönül ser-menzil-i maksûduna elbet erer bir gün / Vefâ katlanmaya dil sabr-ı Eyyüb olmağa muhtâc" (Sâlim) beytinde onun bu vasfı dile getirilmiştir. "Mesihâ-yı nigehten ders alıp dehrin etubbâsı / Bu bîmârın ilâcın sabr-ı Eyyüb eylemişlerdir" (Şeyh Galib) beyitlerinde de Eyyüb sabrından gerçek bir mesel olarak söz edilmektedir. "Ne ömr-i Nûh vermiş Hak ana ne tâkat-ı Eyyüb / Yâ Nev'î sen sehî-serve kaçan vâsıl ola ömrüm" (Nev'î) beytiyle, "Âşıklık herkesin kârı değildir / Âşıklara sabr-ı Eyyüb gerektir" (Hadîkî) beytinde âşıklığın en

önemli şartı olarak Hz. Eyyüb'un tahammül gücü ve sabrı gösterilmektedir.

Bedenindeki dayanılmaz dert ve acılara tahammül etmesi sonucu Allah'ın Hz. Eyyüb'a, "Ayağını -yere- vur, su çık-sın" diye buyurması, Hz. Eyyüb'un bu emri yerine getirerek çıkan sudan içmesi ve yıkanmasıyla bütün dertlerinden kurtulması da Şark-İslâm edebiyatlarında yer alan önemli motiflerden biridir. "Eyyüb oldum tenime / Cefâ kıldım canıma / Çağırdım sübhânıma / Kurtlar doyurup geldim" (Yûnus Emre) dörtlüğü ile, "Derd ile Eyyüb'u edip imtihan / Hikmet-i pinhânını kıldı ayan" (Taşlıcalı Yahyâ) beytinde can derdiyle imtihan edilen Hz. Eyyüb'un daha sonra Allah'ın hikmetiyle kurtulması ifade edilmiştir. "Sabrın sonu oldu çün selâmet / Eyyüb'a erişti yine sıhat" (Refî) beytiyle de sabrın mutluluk getireceği hatırlatılmıştır.

Başta türküler olmak üzere bir kısım mâni, deyim ve atasözü gibi anonim halk edebiyatı ürünlerinde de Hz. Eyyüb'un metaneti ve özellikle sabrı dile getirilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Levend, *Dîvan Edebiyatı*, s. 116-118; M. Nihat Özön, *Edebiyat ve Tenkid Sözlüğü*, İstanbul 1954, s. 83; Mehmed Çavuşoğlu, *Necâti Bey Divânı'nın Tahlili*, İstanbul 1971, s. 35; E. Kemal Eyüboğlu, *Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*, İstanbul 1973-75, I, 97, 200; II, 177, 364; Nejat Sefercioğlu, *Nev'î Divânı'nın Tahlili*, Ankara 1990, s. 26; Ahmet Talât Onay, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar* (haz. Cemal Kurnaz), Ankara 1992, s. 160-161; "Eyyüb", *TDEA*, III, 133.

NURETTİN ALBAYRAK

EYYÜB HAN

(أيوب خان)

(1907-1974)

Pakistan cumhurbaşkanı
(1958-1969).

14 Mayıs 1907'de bugünkü Pakistan'ın kuzeybatısında bulunan Hezâre (Hazara) bölgesinde Rehana'da doğdu. Ailesi Patan (Hint-İran) asıllıdır. Babası Mîr Dâd Han, İngiliz-Hint ordusunda bir süvari birliğinde onbaşı (risaldar) idi.

Eyyüb Han mahallî okullarda öğrenim gördükten sonra Aligarh İslâm Üniversitesi'ne girdi (1922). Zekâsı, spordaki yeteneği ve aile geçmişi, onun İngiltere'deki Sandhurst Kraliyet Askerî Akademisi'ne alınan ilk Hindistanlı grubun arasına girmesini sağladı. 1928'de subay oldu. Bir yıl kraliyet birliklerinde görev